Tämän päiväisessä (21.11.2023) kuulemisessa esitettiin toive saada kirjallisesti tietoa siitä, kuinka tavanomaista on, että lainsäädännön arviointineuvosto toimittaa lausunnot suoraan eduskunnalle.

Tuon vielä esille, että lainsäädännön arviointineuvoston tarkoituksena on erityisesti parantaa hallituksen esityksen vaikutusarviointien laatua ja yleisemmin lainvalmistelukulttuuria. Hyvät vaikutusarvioinnit johtavat kohdistetumpaan lainsäädäntöön ja parempaan vaikuttavuuteen, jolloin vältytään mahdolliselta lainsäädännön uudistamistarpeelta. Hyvät vaikutusarvioinnit parantavat valtioneuvoston ja eduskunnan edellytyksiä päättää hallituksen esityksiin sisältyvistä laeista. Vaikutusarvioinnit turvaavat päätöksentekijää ja samalla kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia.

Lainsäädännön arviointineuvostoa koskevan valtioneuvoston asetuksen (2015/1735) 2 §:ssä säädetään tarkemmin neuvoston tehtävistä. Neuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja vaikutusarvioinneista, jotka ovat luonnoksissa hallituksen esityksiksi. Neuvosto antaa lausunnot ministeriöille. Arviointineuvosto ei itse tee vaikutusarviointeja, vaan niiden tekeminen kuuluu ministeriöiden vastuulle. Arviointineuvoston arvioinnit eivät sido ministeriötä. Jos hallituksen esitys on ollut lainsäädännön arviointineuvoston käsiteltävänä, siitä tulee tehdä merkintä hallituksen esitykseen kohtaan asian valmistelu. Esityksessä ministeriön tulee myös mainita, miten arviointineuvoston lausunto on otettu esityksessä huomioon.

Lainsäädännön arviointineuvosto seuraa, miten sen lausunnoissa esitetyt huomiot ja kehitysehdotukset on otettu huomioitu eduskunnalle annetuissa hallituksen esityksissä. Lausuntojen vaikuttavuudesta tehdään yhteenvetoja arviointineuvoston vuosikatsauksissa (ks. esim. lainsäädännön arviointineuvoston vuosikatsaus 2022, s. 20–21). Lisäksi eduskunnan valiokunnan pyynnöstä arviointineuvosto voi myös antaa erillisen lausunnon siitä, miten arviointineuvoston lausunto on huomioitu lopullisessa hallituksen esityksessä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toimitti sosiaaliturvan muutoksia koskevat lakiehdotukset (HE 58/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta, HE 73/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta, HE 74/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta) arvioitavaksi lainsäädännön arviointineuvostolle niin myöhään, ettei arviointineuvoston havaintoja ole voitu ottaa ministeriössä huomioon. Tämän vuoksi arviointineuvoston lausunnot annettiin tiedoksi myös eduskunnalle.

Lainsäädännön arviointineuvoston lausunnoissa esitetyt suositukset voivat olla luonteeltaan varsin erilaisia. Teknisluontoiset muutokset ovat yleensä melko helposti ministeriöiden korjattavissa hallituksen esitykseen, mutta esimerkiksi vaihtoehtojen käsittelyyn tai määrällisiin arvioihin liittyvät huomiot saattavat olla vaikeammin korjattavissa. Lisäksi lainvalmistelun kiire voi vaikuttaa siihen, että suosituksia ei välttämättä ehditä ottaa huomioon riittävästi esitysten viimeistelyssä. Esimerkiksi vuonna 2022 reilut 60 prosenttia neuvoston antamista suosituksista otettiin huomioon kokonaan tai osittain hallituksen esityksissä. Suosituksien noudattamisaste on pysynyt melko vakaana parin viime vuoden aikana.

Arviointineuvosto myös seuraa, kuinka nopeasti hallituksen esitys annetaan eduskunnalle arviointineuvoston lausunnon jälkeen. Yleisesti budjettilakien ja muiden hallituksen esitysten välillä ei näytä olevan kovin suurta eroa, miten nopeasti esitys annetaan eduskunnalle arvioitineuvoston lausunnon jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2022 hallituksen esitykset annettiin eduskunnalle keskimäärin 27 päivää arviointineuvoston lausunnon jälkeen. Jonkin verran esityksiä annetaan eduskunnalle vain 10–20 päivää lausunnon julkaisemisen jälkeen. Tämä on melko lyhyt aika, koska hallituksen esityksen tulee olla valmis hyvissä ajoin ennen valtioneuvoston yleisistunnon pitämistä. Tällöin lausunnoissa esitettyjä muutosehdotuksia ehditään käsitellä ministeriössä vain muutaman päivän ajan.

Arvioitineuvoston näkemyksen mukaan lausunnon läpikäymiseen ei aina varata riittävästi aikaa ministeriöissä tai lausuntoa ei ehditä ottaa huomioon lainkaan hallituksen esityksen viimeistelyssä. Liian kireä

lainvalmistelun aikataulu aiheuttaa riskin siitä, ettei neuvosto voi toteuttaa tarkoitustaan lainvalmistelun ja vaikutusten arviointien laadun parantamisessa. Laadukkaaseen säädösvalmisteluun kuuluu riittävä sääntelykeinojen ja vaihtoehtojen punninta sekä vaikutusten arviointi. Laadukas säädösvalmistelu ja riittävät vaikutusarvioinnit ovat edellytys perustuslaissa turvatulle eduskunnan tiedonsaantioikeudelle.

On poikkeuksellista, että lainsäädännön arviointineuvosto toimittaa lausunnot tiedoksi myös eduskunnalle. Arviointineuvosto on toimittanut nyt kyseessä olevien esitysten lisäksi seuraavat lausunnot eduskunnalle tiedoksi:

- Valtioneuvosto antoi niin sanotun yritysten kestävyysraportointia koskevan esityksen eduskunnalle 28.9.2023. Työ- ja elinkeinoministeriö ei toimittanut hallituksen esitysluonnosta ollenkaan arviointineuvoston käsiteltäväksi inhimillisestä erehdyksestä johtuen. Tämän vuoksi arviointineuvosto toimitti lausunnon myös eduskunnalle tiedoksi. https://vnk.fi/-/lainsaadannon-arviointineuvosto-yritysten-kestavyysraportoinnista-hyotyja-tulisi-kuvata-tarkemmin

- Työ- ja elinkeinoministeriö ilmoitti, ettei se pysty huomioimaan arviointineuvoston lausuntoa, sillä hallitus määräsi esityksen esiteltäväksi valtioneuvostossa 31.1.2023. Työ- ja elinkeinoministeriö toimitti esityksen lainsäädännön arviointineuvostolle arvioitavaksi 29.1.2023. Arviointineuvosto joutui antamaan lausunnon poikkeuksellisen lyhyessä ajassa ja antoi lausunnon 31.1.2023. Tämän vuoksi arviointineuvosto toimitti lausunnon myös tiedoksi eduskunnalle. https://vnk.fi/-/miten-sahkohyvitys-parantaisi-heikossa-asemassa-olevien-tilannetta-

Annika Collin
Johtava asiantuntija
Valtioneuvoston kanslia
Valtioneuvostoasiainyksikkö, lainsäädännön arviointineuvoston sihteeristö
0295 160 589 | annika.collin@gov.fi

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Snellmaninkatu 1 A | Helsinki
PL 23 | 00023 Valtioneuvosto
vn.fi